

Boşnaklara Türkçe Öğretiminde Nasreddin Hoca Fıkralarının Yeri Ve Önemi

Zülfikar BAYRAKTAR

Gediz Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
zulfikar.bayraktar@gediz.edu.tr

Yusuf Ziya SÜMBÜLLÜ

Süleyman Şah University, Turkey
Adnan Menderes Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
yzsumbullu@yahoo.com

Özet: Yerelden evrensel uzanan yolda, tüm insanlığa mal olmuş mizah karakterimiz Nasreddin Hoca, bugün sadece Anadolu’da değil, tüm dünyada tanınır ve fıkraları dilden dile anlatılır olmuştur. Biz, bu bildirimizde, Bosna Hersek’te fıkraları anlatılan ve Boşnak halkının sıkıntılılarına, dertlerine ve sevinçlerine ortak olan Nasreddin Hoca fıkrası tipini ele alarak, bu tipin Boşnak kültürü içindeki yerini ve önemini incelemeye çalışacağız. Bununla beraber, hem Türk, hem de Boşnak halk kültüründe hala canlılığını koruyan Nasreddin Hoca fıkralarının Boşnaklara Türkçe öğretiminde nasıl yararlı olabileceği ve bu fıkraların iki kültür arasında nasıl bir köprü vazifesi gördüğü bildirimizin ana konusunu oluşturacaktır.

Anahtar Kelimeler: Nasreddin Hoca, Bosna Hersek, Eğitim, Dil, Kültür

The Place and the Importance of Anecdotes of Nasreddin Hodja in the Teaching of Turkish Language to Bosnians

Abstract: Nasreddin Hodja is another name for humour used not only in the most secluded places but in the biggest centres of the world as well. At present, anecdotes and jokes of Nasreddin Hodja are talked and re-talked not only in Anadolia but in every part of the world. In this work, we tried to present Nasreddin Hodja as somebody who left an important mark on Bosnian culture. Considering that fact, we will present the role and place of Nasreddin Hodja inside of that culture. However the anecdotes of Nasreddin Hodja are being alive in both folk cultures, in Turkish and Bosnian, it is going to be a bridge between the two cultures when it comes to teaching of the Turkish language to Bosnians. This method is going to be a main part of our discussion.

Key Words: Nasreddin Hodja, Bosnia and Herzegovina, Education, Language, Culture.

Nasreddin Hoca, bugün birçok coğrafyada tanınan ve fıkraları dilden dile anlatılan bir fıkrası tipidir (Bayraktar: 2010; 72). Nasreddin Hoca fıkrası tipine bağlı olarak anlatılan fıkraların sayısının bugün için bile ne kadar olduğunu tahmin etmek hiç de kolay değildir (Bayraktar: 2007; 354). Nasreddin Hoca Anadolu’da dünyaya gelmiş, zaman içinde yerelden evrensel uzanan yolda tüm dünyaya mal olmuş bir mizah kahramanıdır (Türkmen: 1984; 141). Nasreddin Hoca’nın fıkraları Osmanlı Devletinin Bosna Hersek’te hüküm sürmesiyle beraber bu sahada da yayılmış, Anadolulu olan Nasreddin Hoca zamanla Boşnakların da mizah kahramanı olarak varlığını bugünlere değin sürdürmektedir (Muftić:1998; 721).

Boşnak halkı arasında Nasreddin Hoca, *Nasrudin Hodža* adıyla bilinir (Bajraktarević: 1998; 707). Hocanın fıkraları Bosna Hersek’te zevkle anlatılıp dinlenir. Fıkraların birçoğu Anadolu sahasındaki fıkralarla benzerlik göstermektedir (Tucaković: 2009; 4). Bunun yanında bu fıkralar Boşnakların da yeni ekledikleri fıkralarla zenginleşmiş ve bugün Bosna’da zengin bir Nasreddin Hoca külliyesi oluşmuştur (Isaković: 1984; 9). Boşnak halkının ince zekâsının prillikleri olan bu fıkralar geleneksel kültürün aktarımı açısından büyük önem taşımaktadır. Boşnak halkının hayata bakışını ve hayat karşısındaki duruşunu bu fıkralardan okumak mümkündür (Bayraktar, Solak: 2010; 2).

Bosna Hersek sahası Nasreddin Hoca fıkraların büyük kısmı Anadolu sahası Nasreddin Hoca fıkralarıyla paralellik göstermektedir. Bunun temel nedenlerinden biri, Bosna Hersek'in bir zamanlar Osmanlı toprağı olmasıdır. Bu dönemde gerek matbu gerekse elyazması eserlerle iki toplum arasında kültürel etkileşimler üst düzeyde olmuştur. Bunun yanında fıkralar, coğrafyanın ve kültürün de etkisiyle az da olsa değişikliklere uğramışlardır. Bazen fıkralardaki yer isimleri değişmiş bazen de var olan fıkraların bir benzeri ortaya çıkmıştır (Bayraktar, Solak: 2010; 2). Bu durum gayet normaldir. Bu halk kültüründeki folklorizasyonun bir sonucudur (Türkmen: 1999; 17). Boşnak halkı Nasreddin Hoca'yı benimsemiş ve ona Boşnak millî kahramanı diyecek kadar sahip çıkmıştır (Muftić:1998; 723).

Konuyu bu bağlamda değerlendirdiğimizde, Nasreddin Hoca fıkralarının Bosna Hersek'te yayılması ve bu fıkraların güncellenerek günümüze kadar gelmesi farklı iki kültürün birbirini anlayıp karşılıklı iletişim kurmasında bir köprü vazifesi görmüştür. Nasreddin Hoca Türk ve Boşnak halkı arasında bir kültür elçisi olmuş ve bu iki farklı kültüre mensup insanlar Nasreddin Hoca'nın tebessümünde hayat bulmuşlardır. Nasreddin Hoca iki toplumda güldüren, düşündüren, eğiten, sevdiren, yol gösteren bilge olmuştur.

Nasreddin Hoca fıkralarının Boşnaklar ve Türkler arasında yaygın olmasının iki toplum arasındaki kültürel ilişkiler açısından önemli olduğunu daha önce vurgulamıştık. Bu kültürel ilişkiler arasında en önemli paya sahip alanlardan biri de eğitim ve özellikle de dil eğitimidir. Bizler bu düşünceden hareketle bildirimizde, Boşnaklara Türkçe öğretimi sürecinde Nasreddin Hoca fıkralarından yararlanılmasının yeri ve önemi üzerinde duracağız.

Yabancı dil öğretimi sürecinde kültürün önemi tartışılmaz bir yere sahiptir. Öyle ki, bizler dili kültürün taşıyıcısı olması yönüyle öğrenir ve öğretiriz. Kültür olmadan dilin aktarabileceğı hiçbir değer olmaz. Dil kültürle vardır ve kültür unsurlarıyla hayatietini devam ettirir. Bir kültürde unutulmuş ya da değişen unsurların karşılığı olan dil malzemesi de zamanla unutulur ve kaybolur. Yabancı dil öğreniminde dili öğrenen kişi öğrendiğı dilin kültürüne yabancı kalmaz. Dili öğrenebilmesi için kültür unsurlarını da iyi algılamalıdır (Barın: 2008; 61). Mesele bu bakış açısıyla değerlendirildiğinde, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerin Türk kültürüne kayıtsız kalması düşünülemez. Özellikle de bir zamanlar beraber yaşamış ve birçok ortak değeri paylaşmış iki milletin bu anlamda karşılıklı olarak bir değerler bütünü etrafında toplanması gayet normaldir. Bu değerler bütünü içerisinde Türk ve Boşnak kültürünün en önemli kültür dinamiklerinden biri de Nasreddin Hoca'dır. Nasreddin Hoca fıkralarının her iki kültürde de geçmişte var olması ve günümüze kadar çeşitlenerek ulaşması bu fıkra tipinin iki farklı toplumda da ihtiyaçlara cevap verdiğinin bir anlamda göstergesidir. Yine, Nasreddin Hoca fıkralarının iki toplumda da yaygın olması Boşnaklara Türkçe öğretiminde bu fıkraların kullanılması noktasında kolaylık sağlayacaktır.

Yabancı dil öğretiminde karşılaşılan en önemli sorunlardan biri öğrenilen dilin kültürüne karşı bir ön yargı içinde olunmasıdır. Bu problemin birçok nedeni olabilir. Bunun yanında öğrenilen dilin öğretilmesi aşamasında kullanılan dil malzemesinin, dili öğrenen öğrencinin düzeyine, kültürüne ve güdüsüne uygun olup olmadığı da bir diğer önemli meseledir.

Yabancı dil öğretiminde sınıf ortamında öğrencileri motive ederek dersi devamlı olarak zevkli hale getirmek kolay değildir. Motivasyonu en üst noktada tutabilmek için zaman zaman birçok teknik kullanılır. Bu teknikler içinde mizahın ve dramının önemli bir yeri vardır. Mizah ve drama ile öğrencinin dikkati derse çekilir, zaman zaman da öğrencinin rahat bir nefes alarak dinlendirilmesi sağlanmış olunur.

Gerek Nasreddin Hoca fıkralarının özellikleri, gerekse bu fıkraların her iki toplumda da var olması Boşnaklara Türkçeyi öğretmede bir fırsat aracı olarak görülmelidir. Bu fıkraların her iki toplumda var olması, fıkraların kısa ve öz oluşu, fıkraların konuşma, dinleme, yazma ve anlama becerilerine katkı sağlaması, yeni kelimelerin öğrenilerek okuma hızının artırılması, bilinmeyen kelimelerin fıkra içinde daha rahat anlaşılabilmesi, dil bilgisi kurallarının basite indirgenmiş bir metin içinde öğrenilmesi, ahlaki normların ve değerlerin öğretilerek istenilen davranışların pekiştirilip istenilmeyen davranışların mizah yoluyla eleştirilmesi Nasreddin Hoca fıkralarını bir dil öğretim malzemesi olarak kullanmada cazip hale getirmektedir.

Nasreddin Hoca sempatik ve pozitif bir fıkra tipidir. O fıkralarında, şunu yap, ya da bunu yapma, demek yerine dinleyicisini düşünmeye sevk eder. Fıkralarındaki iki farklı çatışmadan doğan doğrunun anlaşılması için dinleyicisini zorlamaz. Bu bağlamda Hoca'nın fıkraları hiç sıkılmadan dinlenir ve anlatılır.

Dil bir yönüyle bir milletin tarihinde meydana gelen maddi ve manevi değerlerin anlatım aracıdır. Millet bu değerler etrafında kenetlenir ve hayatietini devam ettirir. Boşnak ve Türk halkı Nasreddin Hoca etrafında birçok kültürel değer oluşturmuş ve bunu nesilden nesile aktara gelmişlerdir. Boşnak bir öğrenci Türkçe dersinde Nasreddin Hoca'nın ağzından duyduğu bir fikrayı her zaman sempati ve ilgiyle dinleyecektir. Çünkü Nasreddin Hoca ona göre Boşnak'tır ve kendi kültürünün bir parçasıdır. Kendi kültürünün bir parçası olan Nasreddin Hoca ile beraber Türkçe öğrenmek her zaman motive edici olacaktır. Yabancı olmadığı bir kültürü benimsemesi ve böylelikle bu dili kolayca öğrenmesi mümkün olacaktır.

Sonuç olarak şunları söyleyebiliriz: Nasreddin Hoca fıkralarının hemen hemen bütününde sadece Boşnak halkının değil, bütün dünya insanların ortak sorunları genel özellikleriyle ele alınır. Nasreddin Hoca'nın tüm dünyada kabul görmesinin en önemli nedenlerinden biri de budur. Tüm insanlık, sorunlarının ustaca çözümünü

bu fıkralarda bulur. Bu fıkralarda neredeyse ele alınmayan bir tip, üzerinde durulmayan sosyal bir mesele yok gibidir (Bayraktar, Solak: 2010; 2).

Nasreddin Hoca fıkraları Boşnak halkı tarafından sahiplenilerek günümüze kadar gelmiştir. Kültür ve özellikle de geleneksel sözlü kültüre sahip çıkma bakımından bu durum son derece önemlidir. Bir diğer önemli unsur ise fıkraların güncellenerek geleceğe taşınmasıdır. Geleneksel kültürün canlı kalabilmesi, benimsenmesi onun güncellenmesi ile mümkündür (Ekici: 2009; 280). Konuya bu açıdan baktığımızda, Nasreddin Hoca Boşnak halk geleneğinde kendini güncellemiş ve çağ üstü bir kimlik kazanmıştır.

Nasreddin Hoca fıkralarındaki gülme sadece sıradan bir refleks değildir. Bu bilinçli bir gülmedir. Gülen kişi bu yolla kendini ve karşısındakini belli bir hoşgörü atmosferi içinde yargılar ve bu durumu yine hoşgörü ile çözüme bağlar. Bu durum, Boşnak halkının kendisiyle barışık olduğunu, komplekslerinden arındığını, kendi eksikliklerinin farkına varıp buna gülebildiğini göstermektedir. Kişinin eksikliklerini fark etmesi, buna gülebilmesi ve bununla ilgili çözüm üretmeye çalışması sağlıklı bir zihnin sonucudur (Kırman: 2005; 318).

Kültürler arası ortak değerlerin dil öğretimine katkısı tartışmasız büyüktür. Bu açıdan bakıldığında Nasreddin Hoca fıkraları Boşnaklara Türkçe öğretiminde büyük bir katkı sağlayacak zengin bir kaynak niteliği taşımaktadır.

Bosna Hersek sözlü ve yazılı halk kültüründe yaygın olarak bilinen, anlatılan ve zevkle dinlenen Nasreddin Hoca fıkralarının sayısını bugün için tespit etmeye çalışmak kolay değildir. Bu fıkraların sayısı her geçen gün gelenek içerisinde daha da zenginleşerek artmaktadır. Bizler sabrınızı daha fazla zorlamadan bundan sonraki sözü Boşnak ve Türk milletinin mizah kahramanı Nasreddin Hoca'ya bırakıyoruz:

Koga je više

Ono pitali Nasrudin-hodžu :

" Vjere ti, hodža, znaš li ti koga je više na svijetu, muška ili ženska? "

" Više žena ", odgovori Nasrudin-hodža.

" Ama kako će to biti ? Otkuda ti znadeš, nisi ih valjda brojio? "

" E ", veli hodža, ja računam ženama i one ljude koji slušaju žene. (Isaković: 1984; 182)

Kim Daha Çok

Nasreddin Hoca'ya sormuşlar:

—Allah için hocam, sen biliyor musun, dünyada kim daha fazla? Kadınlar mı, erkekler mi?

Nasreddin Hoca cevap vermiş:

—Kadınlar daha çok!

—Ama bu nasıl olur? Saydın mı Hocam?

—Eee demiş Hoca, ben, kadınları dinleyen erkekleri de sayıyorum.

Čuće se sutra

Jedne noći pođe Nasrudin da krade i tako dođe dućanu koji je bio zakatančen. Izvadi turpiju, počne turpijati. Uto naiđu stražari i zapitaju Nasrudina:

“Šta to, hodža, radiš?”

A on im odgovori:

“Gudim.”

I opet zapitaju stražari:

“A zašto ti se gusle ne čuju?”

A hodža im na to:

“Čuće se sutra.” (Isaković: 1984; 143)

Yarın Duyulur

Bir gece Nasreddin Hoca hırsızlığa çıkar. Kilitli bir dükkânın önüne gelir, törpüyü eline alır ve kilidi törpülemeye başlar. Tam o sırada bekçi gelir.

—Ne yapıyorsun Hoca?

Hoca cevap verir:

—Törpülüyorum.

Bekçi yine sorar:

—Ama törpünün sesi çıkmıyor!

Hoca da cevap verir:

—Yarın sesi çıkar.

Neka znaju vrijednost posuđene stvari

Ko je god bilo šta zatražio od hodže, on je običavao dati mu to tek sutradan. Upitaju hodžu zašto tako čini a on im odgovori:

“Neka znaju vrijednost posuđene stvari!” (Isaković: 1984; 186)

Ödünç Aldığın Emanetin Değerini Bileceksin

Nasreddin Hoca'dan kim ne istese hoca bir gün sonra veriyormuş. Buna şaşırın köy halkı sormuşlar:

—Sen neden böyle yapıyorsun Hocam?

Hoca da cevap vermiş:

—Aldıkların emanetin değerini bilsinler diye.

Nasrudin Hodža i lječkar

Nasrudin-hodža slomio se niz basamake, te se grdno udario u krsti i u obje ruke, pa odmah pošalje po hećima, a kad hećim dođe i reče mu da će ga izvidati, upita ga hodža:

“Kaži ti meni najprije jesi li se kada lomio niz basamake?” A lječkar kaže da nije nikada, i ne dao Bog. Onda mu hodža reče:

“Jok, jok! Ti me ne možeš izvidati kad nisi padao, nego ili se hajde slomi oklen sam ja pao, ili nađi drugog hećima, koji je padao niz basamake kao i ja.” (Isaković: 1984; 166)

Nasreddin Hoca ve Doktor

Nasreddin Hoca bir gün merdivenden düşerek iki kolunu ve ayağını kırmış. Bunun üzerine hemen hocanın evine bir doktor çağrılır. Doktor çabucak geldi ve hocaya, onu bir an önce iyileştireceğini söyledi. Bunun üzerine hoca hemen sordu:

—Sen hiç benim gibi merdivenlerden düşüp bir yerini kırdın mı?

Doktor:

—Yok, kırmadım, Allah korusun!

Bunun üzerine hoca da cevap verdi:

—Yok yok sen beni iyileştiremezsin. Ya git benim gibi bir yerden düş; ya da benim gibi bir yerden düşen doktor bul!

References

- Bajraktarević, Fehim; “Nasredin Hodžin Problem”, Bošnjačka Književnost u Književnoj Kritici, Sarajevo: 1998, s. 707–720.
- Barın, Erol; “*Yabancılara Türkçe Öğretiminde Nasrettin Hoca Fıkralarının Yeri*” Türk Yurdu, Ankara: 2008, S 255, s. 61–63.
- Bayraktar, Zülfikar; “Nasreddin Hoca Fıkralarında İdeolojik Yaklaşımlar Sonucu Meydana Gelen Değişimler”, Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı Bildirileri, Çeşme–İzmir: 2006, C I, TİKA Yayınları, Ankara: 2007, s. 353–358.
- Bayraktar, Zülfikar; Edina Solak; “Bosna Hersek’te Nasreddin Hoca Fıkraları”, KIBATEK 27. Uluslararası Edebiyat Şöleni, 5–6 Aralık, İzmir: 2010, s. 1–9 (Yayınlanmamış Bildiri).
- Bayraktar, Zülfikar; Mizah Teorileri ve Mizah Teorilerine Göre Nasreddin Hoca Fıkralarının Tahlili, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dünyası Araştırmaları, Türk Halk Bilimi Ana Bilim Dalı, İzmir: 2010. (Basılmamış Doktora Tezi)
- Ekici, Metin; “Gülme Teorileri ve Nasreddin Hoca Fıkraları”, 21. Yüzyılı Nasreddin Hoca İle Anlamak, [Uluslararası Sempozyum, 8–9 Mayıs, Akşehir: 2008], Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara: 2009, s. 271–280.
- Isaković, Alija; Nasrudin Hodža, , Svjetlost, Sarajevo: 1984.
- Kırman, Ümral Deveci; “Nasreddin Hoca Fıkralarında Eksikliğe Dayalı Gülmeceyi Yaratın Karşıtlıklar”, I. Uluslararası Akşehir Nasreddin Hoca Sempozyumu Bilgi Şöleni, 6–7 Temmuz, 2005–Akşehir, s. 318–335.
- Muftić, Edib; “Nasrudin Hodža ı Bošnjaci”, Bošnjačka Književnost u Književnoj Kritici, Sarajevo: 1998, s. 721–729.
- Tucaković, Ekrem; **Pripovijesti o Nasrudin-Hodži**, Tugra, Sarajevo: 2009.
- Türkmen, Fikret; “Nasreddin Hoca Fıkralarının Yayılma Sahaları”, Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, S 3, İzmir: 1984, s. 141–152.
- Türkmen, Fikret; Letâif-i Nasreddin Hoca (Burhaniye Tercümesi)-İnceleme, Şerh, Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırmaları Dairesi Yayınları, Ankara 1989. [İlaveli İkinci Baskı: “Nasreddin Hoca Latifelerinin Şerhi (Burhaniye Tercümesi) Transkripsiyon, İnceleme, Metin”, - Akademi Kitabevi, İzmir 1999.]